

Višnja Rogošić, urednica

NEVIDLJIVO SKUPNO IZMIŠLJANJE

Oslanjajući se na brisanje granica između različitih žanrova, medija, pa i vrsta "stvarnosti" u povijesnoj avangardi, već nas je dvadeseto stoljeće opskrbiti nizom izvedbenih oblika kod kojih se težište s umjetničkoga djela prebacuje na okolnosti i postupak proizvodnje ili percepcije što je vidljivo i u samim nazivima tih oblika. Tako smo svjedoci kategorizacije na temelju određenoga tipa recepcije, primjerice, kod sudioničkih radova ili relacijske umjetnosti gdje se rad realizira kroz uspostavljanje nekakve vrste odnosa među sukreatorima, te se ponekad i vrednuje samo na temelju te činjenice kako nas podsjeća Claire Bishop, čime se "odnosnost" predlaže kao estetska kategorija. Tome se može pridružiti terminologija utemeljena u vremenskoj opsežnosti npr. trajnoga performansa (*durational performance*) odnosno nedovršenosti ili nedovršivosti npr. rada u nastajanju (*work in progress*), kojima se umjetnička "težina" rada vezuje i uz njegov evidentni razvoj. Među tako uspostavljenim podjelama posebno je zanimljiva odrednica skupno izmišljenoga kazališta (*devised theatre*) koje nastaje bez gotovoga tekstualnoga, glazbenoga, plesnoga, vizualnoga i inih predložaka, iz suradničke ili kolektivne energije izvedbene zajednice koja preuzetima, otkrivenim ili razvijenim stvaralačkim postupcima sastavlja ukupni materijal predstave. Skupno izmišljeno kazalište, naime, kategorijski se određuje na temelju elementa koji je izvanjski primarnome fokusu laičkoga pogleda, stručne analize i kritičke procjene – kazališnoj predstavi – i tijekom nje se može, ali i ne mora nastaviti, čime pred nas postavlja nove genološke neodumice.

U opreci prema konvencionalnome određivanju forme nekoga umjetničkoga djela, bez obzira na to je li takvo

određivanje propisivačko ili polemičko, ovdje se javlja jaz između uobičajenoga predmeta proučavanja i elementa kojim se proučavano djelo nepovratno određuje jer se skupnim izmišljanjem mogu dobiti naizgled posve različiti rezultati. Kako, dakle, ne bismo dobili praznu kategoriju čiju manifestaciju ne znamo uočiti u onome što se pred nama odvija, važno je razmisliti o tradicionalnom teatrološkom fokusu, odnosno predstavi kao "krajnjem cilju kazališta" (kako nas podsjeća Nikola Batušić) pa je u korist ovoga oblika kazališta nužno proširiti *primarno* područje teatrološkoga proučavanja, a kazališnoj predstavi oduzeti nešto od posebnosti s kojom se izdvaja iz cjelokupnoga procesa njenoga nastajanja. Pri tome je, čini mi se, važno proučiti i ulogu publike kao sustvaratelja i jednoga od ključnih tijela koje uvodi razliku između pokusa i produkta, te uočiti promjene i često prisutstvo neke vrste gledalačkog oka i u fazi nastanka skupno izmišljene predstave – što potvrđuje opravdanost gore opisane relativizacije granica.

Stoga ovaj temat posvećujemo kreativnim procesima koji prethode skupno izmišljenoj kazališnoj predstavi (u nas često vezanoj i uz pojam autorskoga kazališta), a posebno izlaganju metodoloških aspekata rada onih umjetnika koji se takvome kazalištu priklanjaju već desetljećima te su do danas razvili čitav sustav. Ponuđeni se primjeri, doduše, u različitoj mjeri oslanjaju na gotove tekstualne predloške odnosno približavaju području skupnoga izmišljanja, rasvjetljavajući time ne samo središnju fenomenona, nego i njegova rubna područja. Zbog zahtjevnosti ovdje postavljenih namjera, temat se sa šest priloga koncentrirana na samo četiri metodološka projekta od kojih su dva otvoreni sustavi rada primjenjivani u više predstava jedne grupe stvaratelja (Kugla glumište i Kazališna radio-

nica Pozdravi), a dva pojedinačni umjetnički projekti (55+ i *skup: igre*).

Priložni su premreženi neočekivanim podudarnostima te interesno meandriraju po principu asocijacije, zatvarajući krug otpočet širenjem kolektivne prakse kroz urbani dubrovački krivotok, zagrebačkim kazalištem u zajednici starijih od 55 godina. Startni tekst temata, posvećen Kazališnoj radionici Pozdravi, naime, svoju kolektivnu stvaralačku praksu izlaže iz perspektive trenutka i prostora njene kreacije i re-kreacije čime istovremeno potvrđuje čestu ukotvljenost skupno izmišljenoga rada u njegovu neposrednu okruženju. Međutim, fokusirajući se na Dubrovačke ljetne igre i Grad kao važne ishodišne točke mnogih projekata skupine inicirane i održavane pri zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti, redateljica Ivica Boban svojom *arheologijom sjećanja* ujedno nudi idealan šlagvort projektu *skup: igre* koji realiziran u okviru Igarra 2012. godine jednako problematizira promjenjivost i neuhvatljivost sjećanja i identiteta grada. Dramaturginja projekta Petra Jelača stoga poseban prostor posvećuje ocrtavanju specifičnosti dubrovačkoga mentaliteta kao skrivenoga protagonista predstave koja uvođenjem kreativne inverzije kreće iz svjedočanstava kazališne publike da bi završila na pozornici. Time nam članak otkriva dvije različite nevidljivosti – onu procesa nastajanja predstave i onu tragova kazališne predstave koja je posljednji put odgledana prije više desetaka godina. U pore ponuđenih uvida uvlače se kraći tekstovi Željka Vukmirice o radu s Pozdravima i Saše Božića o radu na *Skupu* kao oblik dinamiziranja prisutnih diskursa (uspostavljanjem niza osobnih glasova) i perspektiva (glumačka naspram redateljske, redateljska naspram dramaturške).

Drugi dio temata supostavlja dva oblika djelovanja u zajednici s promjenjivim razinama poetičnosti / pragmatičnosti: "ne/savršenost ne/umjetničke po/etike" studentskoga Kugla glumišta i društveno-angažirane borbe za solidarnost Montažstrojeva projekta 55+. Članica Glumišta (Kugla) Anica Vlašić-Anić u članak nas i uvodi isticanjem srodnosti i jednakovrijednosti svjetonazornoga, metodološkoga i događajnoga pripadanja nekadašnjemu Kuglinom djelovanju čije plodno raznoglasje daje nagovijestiti mnoštvom opisanih utjecaja, navedenih imena, ali i odabranih tipografskih rješenja. Na sličan se način okuplja i "heterogena mikrozajednica" primarnih korisnika projekta 55+ koji dobnog rangirani iznad 55 godina uspjevaju utkati osobne, socijalne i ideološke razlike u zajednički pokušaj da se toj zanemarenoj skupini građana vrati ugroženi dignitet društvene prisutnosti i korisnosti, iako projekt i sam njegov inicijator proglašava "političkim testamentom te generacije". Štoviše, tekst Suzane Marjanić upravo tu mogućnost učinkovitoga solidarnoga su-djelovanja u različitosti kojoj se pridružuju i mladi koordinatori kompleksnoga multimedijsnoga projekta i voditelji njegovih pojedinih faza (audicija, radionički procesi, javna prezentacija, kulturni događaj 55+/javno snimanje dokumentarnoga filma, itd.) ističe kao jednu od ključnih dobrobiti pothvata.

No, prije svega, svi opisani projekti odišu istinskim umjetničkim posvećenjem vlastitim interesima koji se nastavljaju ploditi bilo u njihovim vlastitim tekstovima bilo u citiranim izjavama. Slijedom Allana Kaprowa, "ako se dogodi da je postignuta visoka razina privatnosti ideja, onda je vjerojatnije da će ono što je rečeno dosegnuti status čistih 'laži', nalikujući tek još jednom polju stvaranja u umjetnosti".